

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

16 05 2024

м. Київ

№ 401

Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти

Відповідно до пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 (із змінами), пункту 2.3.2. Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2024 рік, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.03.2024 № 421, ураховуючи листи державної установи «Український інститут розвитку освіти» від 02.02.2024 № 28, від 01.03.2024 № 54, з метою створення умов для забезпечення доступу дітей, які перебувають за кордоном, на окупованих територіях, до української системи освіти

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Рекомендації щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти, що додаються.

2. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Сташківа А.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

Затверджено
Наказ Міністерства
освіти і науки України

16 05 2024 № 701

**Рекомендації щодо використання модифікованих програм
з української мови, української літератури, історії України, географії
для закладів загальної середньої освіти**

Війна росії проти України призвела до збільшення кількості дітей, які не охоплені українською системою освіти. Через перебої в електропостачанні та інтернет-зв'язку, перебування в укриттях, а також вимушене перебування за межами України багато українських дітей мають прогалини в навчанні. Для того, аби допомогти їм наздогнати програмовий матеріал, Міністерство освіти і науки України спільно з Українським інститутом розвитку освіти розробили рекомендації щодо скорочення навчальних програм (модельних навчальних програм) з предметів українознавчого компонента (української мови, української літератури, історії України, географії). Модифіковані навчальні програми (далі – Програми) адресовані тим учням, які пропустили навчання або навчалися не за українськими освітніми програмами протягом тривалого періоду, а також усім, у кого є необхідність надолужити або повторно опрацювати навчальний матеріал.

Програми сформовані на основі модельних навчальних програм, рекомендованих Міністерством, з української мови та української літератури для 5–7 класів, з історії України для 5–6 класів, з географії для 6–9 класів, навчальних програм із зазначених предметів для 8–11 класів, затверджених Міністерством освіти і науки України.

Реалізація модифікованих навчальних програм має на меті досягнення ключових результатів навчання, зокрема тих знань, умінь і навичок; становлення поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, без яких подальше навчання буде ускладненим. Okремо варто зауважити, що ці програми дають змогу досягати результатів навчання завдяки скороченню змісту і мають на меті зменшити освітні втрати учнів, зважаючи на обмеженість часу на освоєння навчального матеріалу.

Запропоновані Програми можуть бути адаптовані педагогічними працівниками, які організують навчання, з урахуванням потреб та інтересів учнів.

Кількість навчальних годин, визначена в Програмах, є орієнтовною – учитель може змінювати її залежно від потреб. На основі Програм заклад загальної середньої освіти може розробити власні навчальні програми та затвердити їх рішенням педагогічної ради.

Програми можна використовувати для навчання в класах надолуження освітніх втрат, під час організації таборів, будь-яких форматів додаткового навчання, а також у недільних школах.

Рекомендуємо перед початком організації навчання за модифікованими (скороченими) навчальними програмами провести для учнів вхідне тестування та/або співбесіду, що допоможе педагогам, батькам та самим дітям визначити ті знання й уміння, які потребують додаткової уваги під час організації прискореного вивчення предметів, а в подальшому відстежувати навчальний прогрес й налаштувати роботу відповідно до рівня опанування дітьми навчальним матеріалом.

Організуючи освітній процес за модифікованими навчальними програмами, варто зосередитися на вміннях, необхідних у реальному житті, а також на матеріалі, який важливий для подальшого навчання. Реалізація навчання за скороченими програмами повинна враховувати потенційну вразливість усіх учасників освітнього процесу, тому пріоритетом має бути психолого-емоційна підтримка; лише за умови позитивного психоемоційного стану всіх учасників освітнього процесу можна переходити власне до навчання. Рекомендуємо обирати види й тематику навчальної діяльності з урахуванням пріоритетності психолого-емоційної підтримки.

Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, та навчальних програм, затверджених наказами Міністерства освіти і науки України, наведені в додатках 1–4.

Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з української мови (додаток 1)

Програми з української мови для 5–7 класів складаються з низки тем, упорядкованих за групами результатів навчання відповідно до засад нової української школи. До кожної теми визначено перелік очікуваних результатів навчання, базові знання згідно з державним стандартом та орієнтовні види навчальної діяльності учнів.

Рекомендовано поєднувати кожну із запропонованих тем із дослідженням мовних одиниць та мовних явищ. У зв'язку з тим, що кожна з чинних модельних навчальних програм для 5–7 класів пропонує іншу послідовність досягнення очікуваних результатів навчання, у Рекомендаціях подано спільний перелік тем для всього адаптаційного циклу базової середньої освіти. Учитель, керуючись обраною ним модельною навчальною програмою, обирає власну послідовність опрацювання запропонованих тем.

Зміст Програм з української мови для 8–11 класів розподілений за мовною й мовленнєвою змістовими лініями, а тематику окремих видів навчальної діяльності вчитель обирає самостійно для реалізації ключових компетентностей та з урахуванням інтересів і запитів учнів. Рекомендовано

змістові блоки (теми) завершувати уроками узагальнення й систематизації для визначення рівня результатів навчання й оцінювання навчального поступу.

Під час опанування скорочених Програм рекомендовано особливу увагу звертати на формування таких наскрізних умінь, як читання текстів з розумінням, а також усне та письмове висловлення власної думки. Для підвищення мотивації та залучення учнів в опануванні програми з української мови рекомендовано врізноманітнювати уроки видами навчальної діяльності: критичним аналізом медіатекстів, мовними дослідженнями, створенням та презентацією власних текстів, зокрема медіатекстів тощо.

Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з української літератури (додаток 2)

Програми з української літератури для 5–7 класів укладено на основі перетину предметного ядра тем усіх чинних модельних програм з української літератури для нової української школи. У програмах наведено очікувані результати навчання, пропонований зміст (перелік обов'язкових літературних творів та творів для додаткового читання, орієнтовні твори інших видів мистецтва, вивчення яких є доречним у зв'язку з опрацюванням тієї чи тієї теми) та види навчальної діяльності, які є орієнтиром під час формування скороченої навчальної траєкторії вчителем.

Учитель може змінювати перелік творів (як основних, так і додаткових), адаптуючись до потреб та інтересів учнів. Так само вчитель може обирати найбільш оптимальні, на його думку, види навчальної діяльності (наприклад, заохочувати вивчення віршів напам'ять або замінити цей вид діяльності іншим). Програми з української літератури для 8–11 класів містить перелік предметних та ключових компетентностей, які є орієнтиром для вчителя під час формування скороченої навчальної траєкторії вчителем, а також перелік творів (як основних, так і додаткових), орієнтири з теорії літератури та мистецький контекст, доречний для додаткового опрацювання в межах окремих тем.

Під час опанування скорочених Програм рекомендовано особливу увагу звертати на українознавчий контекст літератури: події, явища, персоналії, реалії, пов'язані з Україною та формуванням національної ідеї. Для підвищення мотивації та залучення учнів в опануванні програми з української літератури рекомендовано врізноманітнювати уроки видами навчальної діяльності: проектами, інсценізаціями, створеннями постерів, іграми тощо.

Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з історії України (додаток 3)

Модифіковані (скорочені) навчальні програми з історії України для 5–6 класів сформовані на основі Державного стандарту базової середньої освіти і складаються з очікуваних результатів навчання та визначеного змісту навчального предмета.

Скорочена навчальна програма для громадянської та історичної освітньої галузі (5–6 класи) підійде для таких навчальних предметів й інтегрованих курсів: «Вступ до історії України та громадянської освіти», «Досліджуємо історію і суспільство», «Україна і світ, вступ до історії та громадянської освіти 5–6 кл. (інтегрований курс)», «Історія України, Всесвітня історія». Варто зауважити, що ця програма зосереджена саме на темах з історії України. Водночас рекомендовано розглядати ці теми в контексті всесвітньої історії.

Наприклад, опрацьовуючи тему «Вплив геопросторового розташування на заняття людини, вплив діяльності людини на довкілля», учитель може обрати приклад розвитку будь-якої стародавньої цивілізації.

Під час розгляду теми «Демократія у минулому та сучасності» можна прослідкувати, як демократія розвивалася в Стародавній Греції та Римі та які аспекти збереглися до нашого часу.

Працюючи з темами з громадянської освіти рекомендуємо звернути основну увагу на питання розвитку прав людини, громадянського суспільства та еволюції демократії від минулого до сучасності.

Рекомендації щодо модифікації програм для 8–11 класів сформовані на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти та складаються з переліку змісту та результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів та учениць.

Звертаємо увагу, що запропоновані навчальні програми з історії передовсім дають змогу досягати результатів навчання саме завдяки скороченню їхнього змісту, а не часу на їх опанування. У такий спосіб учитель самостійно здійснює розподіл годин для забезпечення оптимального темпу навчання, за якого всі учні та учениці будуть залучені до освітнього процесу й зможуть досягти необхідних результатів. Також учитель самостійно обирає відповідні форми та методи навчання, що забезпечують ефективний розвиток ключових компетентностей учнів та учениць.

Під час оцінювання модифікованих (скорочених) навчальних програм з історії України можна використовувати освітні матеріали з відповідною тематикою, які розміщені на вебплатформі дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» у розділі курсів «Історія».

Особливості навчання за модифікованими навчальними програмами з географії (додаток 4)

Навчальна програма складена на основі чинних модельних навчальних програм з географії для 6–9 класів (модельна навчальна програма «Географія. 6–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Запотоцький С. П., Карпюк Г. І., Гладковський Р. В., Довгань А. І., Совенко В. В., Даценко Л. М., Назаренко Т. Г., Гільберг Т. Г., Савчук І. Г., Нікитчук А. В., Яценко В. С., Довгань Г. Д., Грома В. Д., Горовий О. В.), модельна навчальна програма

«Географія. 6–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р., Гільберг Т. Г., Даценко Л. М.) та навчальної програми для закладів загальної середньої освіти «Географія 10–11 класи (рівень стандарту)».

Метою вивчення географії за модифікованими (скороченими) програмами є формування географічної компетентності, науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Навчальні програми допоможуть учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про природні умови та ресурси країни, усвідомити себе невід'ємною частиною української нації та власну відповідальність за буття.

Важливим завданням реалізації програми є поетапне формування:

необхідних знань про окремі природні компоненти: надра та корисні копалини, рельєф, клімат, поверхневі води, ґрунти, рослинний і тваринний світ;

умінь здійснювати аналіз різноманітних джерел географічної інформації та використовувати їх ефективно для розв'язання поставлених завдань; умінь орієнтуватися в географічному просторі в різний спосіб (використовуючи плани, карти, прилади, об'єкти природи, цифрові інструменти тощо), забезпечуючи реалізацію власних потреб, інтересів, творчих завдань, проєктів тощо;

умінь оцінювати природні ресурси окремих регіонів як України, так і країн світу, визначати можливості їх раціонального використання;

здатності здійснювати аналіз стану природних комплексів окремих регіонів та країн;

умінь визначати взаємозв'язки між природними компонентами і виявляти особливості окремих географічних об'єктів, описуючи мовою географічної науки;

розуміння основних природних, соціально-економічних, екологічних, геополітичних процесів і закономірностей, що відбуваються в географічному просторі України та світу;

розуміння закономірностей розміщення населення й територіальної організації господарства в залежності від природних, соціально-економічних, геополітичних та екологічних факторів тощо.

У програмі значна увага приділена діяльнісному підходу до навчання: дослідження, розв'язання проблем, співробітництво, зв'язок із громадськістю, порівняння та аналіз, застосування, прогнозування, систематизація та класифікація, моделювання, представлення інформації про дослідження тощо. Особливу увагу в програмі приділено комплексному вивченню України як найбільшої європейської держави з унікальними ландшафтами та багатим ресурсним потенціалом (географічне положення, природа, населення, господарство, регіони, особливості природокористування, ураховуючи природні, соціально-економічні процеси та явища, їх просторову диференціацію,

усвідомлення шляхів розв'язання різноманітних проблем у контексті сталого розвитку суспільства).

Беручи до уваги здібності й навчальні можливості учнів та учениць, їхні інтереси, з метою формування індивідуальної освітньої траєкторії вчитель самостійно розподіляє зміст навчального матеріалу та обирає види активностей, які забезпечуватимуть формування очікуваних результатів навчання (використання практичних відео, інтерактивних завдань-тренажерів, дослідницьких завдань, практичних робіт тощо).

Програмою не передбачено обов'язкових практичних робіт. Учитель визначає доцільну кількість практичних робіт, їхню тематику, вид (навчальна, тренувальна, підсумкова), час і місце проведення, ураховуючи матеріально-технічну базу закладу освіти, рівень підготовки учнів, санітарно-гігієнічні вимоги до організації освітнього процесу та регіональні особливості країни навчання учнів та учениць, навчально-методичне забезпечення.

**Генеральний директор
директорату шкільної освіти**

Ігор ХВОРОСТЯНИЙ

Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з української мови: Олена Котусенко, Ольга Крижанівська, Людмила Кричун, Ірина Круть, Валентина Новосьолова, Анастасія Онатій, Юлія Романенко, Неля Михайловська.

Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з української літератури: Дмитро Дроздовський, Світлана Дячок, Олена Котусенко, Ірина Круть, Анна Малявіна, Світлана Молочко, Анастасія Онатій, Віталій Півторак, Олександр Ратушняк, Тарас Ткачук, Ігор Хворостяний, Таміла Яценко.

Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з історії України: Сергій Берендеев, Раїса Євтушенко, Олександр Желіба, Марина Кафтан, Антоніна Макаревич, Олександр Панарін.

Робоча група з розроблення модифікованих (скорочених) навчальних програм з географії: Роман Гладковський, Олег Горовий, Андрій Довгань, Сергій Запотоцький, Іван Костащук, Людмила Лисогор, Артем Мозговий, Сергій Покляцький, Валерій Сovenко.